

Sotsiaalhoolekande küsimused õiguskantsleri töölaual

Dr. iur. Vallo Olle

Õiguskantsleri Kantselei, õiguskantsleri vanemnõunik

Õiguskantsler tegeleb sotsiaalhoolekande valdkonna probleemidega nii õigustloovate aktide üle põhiseaduslikkuse ja seaduslikkuse järelevalvet teostades kui ka ombudsmanimenetluse raames. Küsimuste ring on avar, probleemide kaardistamise ja lahendamisega tegeldakse ka ennetavalt.

1. Kohalike omavalitsuste määrused kohustuslike sotsiaalteenuste kohta (24.10.2016 ÕK märgukiri linnadele ja valdadele „Sotsiaalteenused kohalikus omavalitsuses; 25.08.2017 ettepanek „Sotsiaalteenuste osutamine Narva linnas“)

- SHS
  - sotsiaalteenuse eesmärk ja sisu;
  - õigustatud isik;
  - tingimused abi saamiseks
- SÜS
  - hüvitise saamise õiguse peatumine ja lõppemine;
  - isiku põhikohustused hüvitise taotlemisel ja saamisel;
  - vastutus kohustuse rikkumise korral
- HMS
  - haldusmenetlus, mida SÜS ei reguleeri

Sotsiaalteenused on osa üldisest sotsiaalkaitstesüsteemist.

Eesmärk (SÜS § 2 lg 2):

- toetada ja suurendada abi vajavate inimeste iseseisvat toimetulekut ja sotsiaalset kaasatust,
- luua võrdseid võimalusi,
- saavutada tööhõive kõrge tase,
- ennetada töötust,
- toetada töö- ja pereelu ühitamist.

Iga KOV peab olema valmis korraldama SHS-s sätestatud 13 KOVi sotsiaalteenust. Abivajajal ei ole nõudeõigust konkreetsele teenusele, vaid vajadustele vastavale abile.

KOV ülesanne on hinnata, mis on konkreetsele inimesele konkreetsetes olukorras kõige sobivam teenus.

KOV-l on sotsiaalteenuste korraldamisel kolm suuremat ülesannet:

- tagada sotsiaalteenuste olemasolu e. kättesaadavus,
- selgitada välja, millist abi inimene vajab,
- vajadusel osaleda kulude katmisel

KOV-del (79) tuleb kehtestada abi andmise kord (üks või mitu, volitusnormi ulatus, seaduslikkuse põhimõte).

KOV kohustuslikud sotsiaalteenused (13): koduteenus, väljaspool kodu osutatav üldhooldusteenus, tugiisikuteenus, täisealise isiku hooldus, isikliku abistaja teenus, varjupaigateenus, turvakoduteenus, sotsiaaltransporditeenus, eluruumi tagamine, võlanõustamine, lapsehoiuteenus, asendushooldusteenus ja järelhooldusteenus.

Probleemid KOV kohustuslike sotsiaalteenuste määrustega

- piiratakse teenuse eesmärki või sisu („oma sõnastus“; tegevuste „kinnine loend“),
- piiratakse teenuste osutamist neile, kes rahvastikuregistri järgi elavad antud vallas või linnas, kuid kelle tegelik elukoht on mujal,
- piiratakse teenuse osutamist, kui inimesel on seaduslikud ülalpidajad,
- piiratakse teenuste osutamist ajaliselt, mahuliselt või abivajajate osas
- avaliku võimu otsuseid ei tee alati KOV
- tasu võtmisel kohaldatakse väärased põhimõtteid
  - √ fikseeritud omaosaluse suurus
  - √ soodustuste tegemisel ebavõrdne kohtlemine ülalpidajatega ja ülalpidajateta abivajajate vahel või sõltuvalt sissetulekust
  - √ tasu üle otsustamisel võetakse arvesse, kelle kasuks on abivajajal tehtud testament, kas tal on õdesid või vendi jne.
- menetlusvead
  - √ taotluses küsitakse ülemääraseid andmeid
  - √ nõutakse dokumente, mida taotlejal ei pea olema
  - √ otsus tehakse vastuolus SÜS-ga 30 päeva jooksul
  - √ haldusakti või halduslepingu asemel otsustatakse teenuse korraldamise küsimused tsiviilõiguslikus lepingus
- kirjutatakse määrusesse eraõiguslikke regulatsioone, mis aga abivajaja SHS-st tulenevaid õigusi ja kohustusi ei muuda
- kõikide kohustuslike sotsiaalteenuste andmise kordi ei ole kehtestatud

Üldisem küsimus: SHS-st tulenev KOV-de kohustus kehtestada 13 sotsiaalteenuse osas kord/korrad ei ole mõistlik, arvestades seda, et KOV tegelikult kohustuslike sotsiaalteenuste osutamise tingimusi kehtestada ei saa. Kas seadust dubleerivate KOV-de määruste massiivi asemel poleks otstarbekam reguleerida riiklikult?

2. Mõned probleemkohad sotsiaalhoolekande seaduses

Sisuline ebaselgus

§ 16. Tasu sotsiaalteenuse eest

(1) Sotsiaalteenuse osutamise eest võib võtta tasu. Kohaliku omavalitsuse üksus kehtestab enda osutatava sotsiaalteenuse eest võetava tasu tingimused ja suuruse. Tasu võtmise otsustab teenuse eest tasuv või teenust osutav asutus.

(2) Isikult võetava tasu suurus oleneb sotsiaalteenuse mahust, teenuse maksumusest ning teenust saava isiku ja tema perekonna majanduslikust olukorrast.

(3) Sotsiaalteenuse eest võetava tasu suurus ei tohi olla teenuse saamise takistuseks.

Mis on selle teenuse eesmärk teiste teenuste seas?

§ 26. Täisealise isiku hoolduse eesmärk ja sisu

(1) Kohaliku omavalitsuse üksus seab isiku taotluse alusel hoolduse täisealisele isikule, kes vaimse või kehalise puude tõttu vajab abi oma õiguste teostamiseks ja kohustuste täitmiseks. Hoolduse seadmisel määratakse kindlaks hooldava isiku ülesanded.

(2) Hooldust teostab kohaliku omavalitsuse üksuse määratud isik. Hooldus seatakse ja hooldav isik määratakse hooldatava nõusolekul.

Kuidas läheb see kokku perekonnaseadusega?

§ 27. Isikliku abistaja teenuse eesmärk ja sisu

(1) Isikliku abistaja teenus on kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on suurendada puuetega inimeste sotsiaalhoolekande seaduse § 2 lõike 1 tähenduses puude tõttu füüsilist kõrvalabi vajava täisealise isiku iseseisvat toimetulekut ja osalemist kõigis eluvaldkondades, vähendades teenust saava isiku seadusjärgsete hooldajate hoolduskoormust.

Ebasüsteemsus delegerimise osas

§ 31. Kohaliku omavalitsuse üksuse kohustused

(2) Kohaliku omavalitsuse üksus võib halduslepinguga volitada varjupaigateenuse osutamise otsustamise eraõiguslikule juriidilisele või füüsilisele isikule või teise kohaliku omavalitsuse üksuse ametiasutusele.

§ 35. Kohaliku omavalitsuse üksuse kohustused

(1) Turvakoduteenuse osutamisel lapsele on lapse rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgne kohaliku omavalitsuse üksus kohustatud teenuseosutaja nõudmisel edastama teenuse osutamiseks vajalikku teavet.

(2) Turvakoduteenuse osutamisel lapsele, kes viibib turvakodus ilma vanemata ja keda ei ole turvakodusse suunatud kohaliku omavalitsuse üksuse otsusel, on lapse rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgse kohaliku omavalitsuse üksuse sotsiaalvaldkonna ametnik kohustatud viie tööpäeva jooksul lapse turvakodusse saabumisest arvates hindama lapse heaolu ja planeerima edasised tegevused, mis on vajalikud lapse edasise heaolu tagamiseks.

3. Sotsiaalhoolekande seaduse rakendamisel ilmnenud probleeme (24.08.2018 „Riigi panus inimeste vajadustele vastava sotsiaalhoolekandeabi tagamisel“)

- Tervishoiuteenuse osutamine üldhooldusteenusel viibijale
  - riigil tuleb välja selgitada, mis puudujääke põhjustab ning vajadusel täiendada õigusakte või algatada muudatused tervishoiuteenuste osutamise praktikas
- Teavitamine
  - omavalitsusjuhtide ja spetsialistide koolitused, inimeste teavitamine kõigist abi liikidest
- Teenusstandardid ja ühtne hindamisinstrument
  - Kas ja kui, siis millisel kujul?

4. Matusetoetus (vajadus täpsustada matusetoetuse regulatsiooni: ÕK 18.04 ja 31.05.2018 kirjad Riigikogu sotsiaalkomisjonile)

Kaasus: inimene matab oma ema, kuid ei saa matusekulude katmiseks toetust üheltpki KOV-lt (Tallinn: toetust makstakse lahkunu elukoha järgi, Pärnu: toetust makstakse matusekulud kandnud inimese elukoha järgi).

Probleemid:

- Riigikogu pole kindlaks määranud, kellele ja mis tingimustel peavad KOV-d matusekulude kandmisel toetust maksuma;
- seadus ei pane KOV-le sõnaselgelt kohustust lähedase matnud inimest matusekulude kandmisel toetada

PS §-d 10 ja 28 lg 2: riigi kohustus kaitsta kõiki inimesi puudusesse sattumise eest;

SHS § 156 lg 3⁶: riik annab vastavalt riigieelarve võimalustele valdadele ja linnadele raha, et need saaksid toetada inimesi matuse korraldamise kulude katmisel ning et neil oleks võimalik katta valdade ja linnade endi korraldatud matuste kulud.

VVm 06.02.2015 (toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord): ei täpsusta, kas KOV-l tuleks toetada lähedase elukoha järgi või lahkunu elukoha järgi. Kui täpsustaks, siis oleks see samm õiges suunas.

Siiski oleks vaja muuta seadust: KOV-l pole kohustust aidata raskustesse sattunud inimest rohkem, kui kehtivad seadused ette näevad (KOKS § 6 lg 1; SHS § 5 lg 1; 2. ptk; §-d 131–135; § 8). Vajalik sätestada seaduses KOV-de kohustused hätta sattunud inimeste aitamisel (sh matusekulude kandmisel).